

Магдебурзьке право в Берестечку

Магдебурзьке право – середньовічне міське право, за яким міста звільнялися від управління і суду великих земельних власників та створювали органи місцевого самоуправління. Воно закріплювало права міських станів – купців, міщан, ремісників, було юридичним виявом успіхів міського населення в боротьбі проти феодалів. Виникло в XIII ст. у м. Магдебурзі (східна Німеччина).

Магдебурзьке право встановлювало порядок виборів і функцій органів місцевого самоврядування, суду, купецьких об'єднань, цехів, регулювало питання торгівлі, опіки, спадкування, визначало покарання за різні види злочинів тощо. Протягом XIII-XVIII ст. Магдебурзьке право поширилося в Чехії, Угорщині, Польщі, Литві, а звідти на території Білорусії та України. Українські міста Магдебурзьке право одержували від литовських князів, польських королів і українських гетьманів. Вперше на Україні Магдебурзьке право одержали міста Галицько-Волинських земель(середина XIV ст.).

Дарований цей привілей був (хоч і частково) Берестечку. Вперше Берестечко згадується в документах за 1445 рік. Тоді воно мало назву Берестки і виглядало звичайним селом, а вже через сто літ перетворилося на квітуче містечко з престижним Магдебурзьким правом на додаток, яке було надано 7 липня 1547 року великим князем Литовським, і королем Польським Сигизмундом II Августом. А в 1767 році цей привілей був підтверджений ще раз.

В ті часи Берестечко територіально ділилось на дві частини: центр міста і Красилівку. Юридика, Піски та Старики були його передмістям. Всі жителі міста за своєю юрисдикцією поділялися на три групи: населення, яке підлягало міському магістрату (сюди входили центр міста і Красилівка); друга група – знаходилась під юрисдикцією пана (Піски і Старики); третя – єврейське населення, яке об'єднувалося в особливу громаду.

У XV та у першій половині XVI ст. Берестечко належало Боговитіним, які нібито походили від давньоруських князів Крокотків. У 1544 році Федора Богушівна вийшла заміж за київського воєводу Фрідріха Глібовича Пронського і як придане внесла Берестечко в дім південно-руських князів Пронських, які походили з дому Святого Володимира. За часів володіння Берестечком Пронськими, Ліщинськими, Замойськими та іншими князями та графами до нього належали села: Мерва, Кутрів, Стремільче, Острів та Пляшева. Князі Пронські, яким не вистачало грошей для розкішного

життя, в першій половині XVII ст. кілька разів Берестечко з належними йому селами закладали і перезакладали.

В дарованій князю Пронському милості було дозволено: «в Берестечку місто заводити, мати корчми з медом і пивом, корчми горілчані і винні, одержувати чопове, торгове і мито, торги проводити в кожний понеділок, а ярмарки на Іллі і на запусі перед Пилипівкою...»

Ставши містом, Берестечко значно піднеслося у своєму розвитку. Воно стало жвавим торговим перехрестям, через яке в епоху середньовіччя у далекі та близькі світи пролягли шляхи купецьких караванів. На карті торговельних шляхів зазначено, що в XVI ст., через Берестечко йшли купці із Козятина, Вовкович, Луцька, Кам'янки – Струмиловки та багатьох інших міст і поселень. Зокрема, в актах Люблінської політичної унії Берестечко вже згадується у числі місцевостей, які складають Луцький повіт, що свідчить про швидкий розвиток Берестечка.

За статутом Магдебурзького права на чолі міського самоврядування стояв вїт – «перша голова в місті». Його обирали міщани, але обраний повинен був бути затверджений графом Яном Замойським, який був тоді володарем Берестечка. Вїт судив міщан. Вирок суду вїта міг бути оскаржений перед замком (володарем міста).

Бурмістр – «друга після вїта голова в місті», який мав наводити порядок. Бурмістр був зобов'язаний «слухатися» замку, примушувати міщан виконувати накази і розпорядження, виконувати «повинності». Примушування міщан своєчасно платити панові податки було основним завданням магістрату. Міщани Берестечка повинні були платити грошові чинші за будинки і землю, ремесло і торгівлю, утримувати драгунів феодала, які були розквартировані в Берестечку, служити «гайдуками», а хто обробляв землю, повинні були відробляти феодалу два дні на тиждень, один день косити. Крім цього, від кожної голови робочої худоби платити по осьмаку (осьмак – 16 літрів) жита, по возу дров і по одній курці.

Магістрат стежив також за виконанням міщанами всіх робіт на фільварку, підводної повинності, «шарваркових» робіт тощо. Порушників панських розпоряджень він притягував до відповідальності, а окремих міщан навіть робив «панцизняними».

Вїт Берестечка часто порушував право міста і вимагав від міщан виконання повинностей і робіт, які зобов'язані були виконувати селяни. Так, володар Берестечка Чесновський примушував міщан два дні на тиждень відробити на тартаку (лісопилка), лагодити греблю, мости та відробляти інші «шарварки».

Така експлуатація жителів Берестечка продовжувалась навіть після видання маніфесту 1861 року.

Єврейське населення Берестечка не підлягало Магдебурзькому праву і мало своє управління – кагал. Кагал об'єднував орендарів панських монополій, міське купецтво, лихварів і багато ремісників. Кагал мав власні кошти, які діставав від самообкладання членів своєї громади.

Пан експлуатував кагал, тримав у руках єврейську громаду, спираючись в середині громади на єврейських багатіїв, і, в першу чергу, на залежних від нього орендарів панських монополій. Управління єврейської громади цілком знаходилося в руках єврейських багатіїв, яким була підпорядкована вся маса експлуатованого ними єврейського населення.

Всі службовці і працівники замку безпосередньо йому підлягали і не були підпорядковані Магдебурзькому праву.

Шляхта, яка жила в передмісті Юридика, теж не визнавала Магдебурзького права.

Жителі деяких сіл (Пісків і Стариків), які входили до складу Берестечківського ключа (адміністративне об'єднання фільварків Берестечка, Пляшеви, Острова, Кутрова, Мерви й Стремільча), займалися виключно хліборобством і виконували численні повинності, які вщент розоряли їх господарства.

Міщани, що жили в центрі міста і на Красилівці, займалися торгівлею і ремеслами. Серед ремесел переважали: шевство і кушнірство. Більшість міщан займалися шевством. Шевці і кушніри об'єднувалися в окремі цехи. Кожен з яких мав свій статут.

Надання Магдебурзького права сприяло збільшенню в Берестечку кількості населення. У Берестечку функціонували щонеділі велелюдні ярмарки, на яких продавалися товари не лише місцевих майстрів, але й з-за кордону. Продавали полотна, сукно, одяг, взуття, шкіру, сільськогосподарські продукти, худобу, ремісничі вироби. Ярмарки служили економічному розвитку міста і збагаченню міщан.

Таким чином, Магдебурзьке право, безперечно надало новий імпульс розвитку Берестечка, і стало важливим чинником не лише економічного, але й культурного життя міста.

Література

1. Батюшков П. М. Волинь. Історичні долі південно-західного краю. – Дніпропетровськ, 2004.
2. Незалежний культурологічний часопис «І». – Число 49 – 2007.
3. Філіпович Г. З історії Берестечка // Ленінський промінь, – 1959.
4. Історична перлина Волині: Фотоальбом. – Луцьк, 1995.
5. Чучман Л. Берестечко. Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк, 1997.